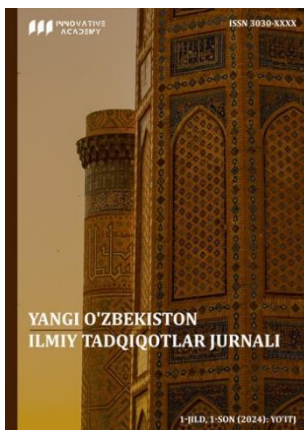

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI XALQ OG'ZAKI IJODI ASOSIDA VATANPARVARLIK RUHIDA TARBIYALASHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Meliyeva Gulnoza Xomitovna

Shahrisabz davlat pedagogika instituti Boshlang'ich ta'lim va tarbiya
nazariyasi metodikasi yo'nalishi 1-kurs magistranti

<https://orcid.org/0009-0007-6682-0609>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18270322>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 31-dekabr 2025 yil

Ma'qullandi: 12-yanvar 2026 yil

Nashr qilindi: 16-yanvar 2026 yil

KEY WORDS

boshlang'ich ta'lim, xalq og'zaki ijodi, vatanparvarlik tarbiyasi, milliy qadriyatlar, ma'naviy-axloqiy tarbiya, pedagogik asoslar, ertak va rivoyatlar, maqol va matallar, o'quvchilar tarbiyasi, milliy g'urur.

ABSTRACT

Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarini xalq og'zaki ijodi asosida vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning pedagogik asoslari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda xalq og'zaki ijodining (ertaklar, rivoyatlar, dostonlar, maqol va matallar, xalq qo'shiqlari) tarbiyaviy imkoniyatlari ochib berilib, ularning o'quvchilarda Vatanga muhabbat, milliy g'urur, tarixiy xotira va fuqarolik mas'uliyatini shakllantirishdagi ahamiyati asoslab beriladi. Boshlang'ich ta'lim yoshidagi bolalarning psixologik va yosh xususiyatlarini inobatga olgan holda, xalq og'zaki ijodidan foydalanishning pedagogik shart-sharoitlari va metodik yondashuvlari yoritiladi. Shuningdek, maqolada xalq og'zaki ijodini ta'lim jarayoniga integratsiyalash orqali vatanparvarlik tarbiyasini samarali tashkil etish yo'llari ko'rsatib beriladi. Tadqiqot natijalari boshlang'ich ta'lim amaliyotida vatanparvarlik tarbiyasini kuchaytirish va ma'naviy-axloqiy rivojlanishni ta'minlash uchun pedagogik asos bo'lib xizmat qiladi.

Kirish

Bugungi globalashuv va axborotlashuv sharoitida yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash masalasi ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichi o'quvchilarda shaxsiy dunyoqarash, ma'naviy qadriyatlar va Vatanga bo'lgan munosabat shakllanadigan muhim davr hisoblanadi. Shu bois boshlang'ich sinf o'quvchilarida vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantirish pedagogik jihatdan dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Xalq og'zaki ijodi asrlar davomida xalqning milliy ruhini, tarixiy xotirasini va ma'naviy qadriyatlarini o'zida mujassam etib kelgan bebaho tarbiyaviy manba hisoblanadi. Ertaklar, rivoyatlar, dostonlar, maqol va matallar, xalq qo'shiqlari bolalar ongiga yaqin, obrazli va ta'sirchan bo'lib, ular orqali Vatanga muhabbat, milliy g'urur, fidoyilik va insonparvarlik g'oyalarini singdirish imkoniyati kengdir. Xususan, boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh va psixologik xususiyatlari xalq og'zaki ijodi namunalarini tarbiyaviy vosita sifatida samarali qo'llashga qulay sharoit yaratadi.

Boshlang'ich ta'lim jarayonida xalq og'zaki ijodidan foydalanish nafaqat o'quvchilarning nutqini va tafakkurini rivojlantiradi, balki ularning milliy o'zligini anglashiga, tarixiy merosga hurmat bilan qarashiga va vatanparvarlik fazilatlarining shakllanishiga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, xalq og'zaki ijodi asosida vatanparvarlik tarbiyasini tashkil etishning pedagogik asoslarini ilmiy jihatdan tahlil qilish, samarali metod va yondashuvlarni aniqlash muhim ilmiy vazifa hisoblanadi.

Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarini xalq og'zaki ijodi asosida vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning pedagogik asoslari yoritilib, ushbu jarayonni ta'lim amaliyotiga samarali tatbiq etish yo'llari ilmiy jihatdan asoslab beriladi.

Adabiyotlar tahlili

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini vatanparvarlik ruhida tarbiyalash masalasi O'zbekiston pedagogika fanida muhim ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Mazkur yo'nalishda olib borilgan tadqiqotlarda xalq og'zaki ijodi milliy tarbiya va ma'naviy-axloqiy kamolotning asosiy manbai sifatida e'tirof etiladi. Xususan, R.H. Jo'rayevning ilmiy asarlarida boshlang'ich ta'lim jarayonida milliy qadriyatlar asosida tarbiyalashning pedagogik ahamiyati yoritilib, xalq og'zaki ijodining o'quvchilarda milliy ong va vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantirishdagi roli alohida ta'kidlanadi.

N.A. Muslimovning tadqiqotlarida tarbiya jarayonida kompetensiyaviy yondashuv asoslab berilib, unda vatanparvarlik shaxsiy va ijtimoiy kompetensiyaning muhim tarkibiy qismi sifatida talqin etiladi. Muallif boshlang'ich ta'limda tarbiyaviy jarayonni mazmunan boyitishda xalq og'zaki ijodi namunalaridan samarali foydalanish zarurligini ilmiy jihatdan asoslaydi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh va psixologik xususiyatlari bilan bog'liq masalalar U.I. Inoyatov va Sh.S. Sharipov tadqiqotlarida keng yoritilgan. Ushbu olimlar bolalarda vatanparvarlik fazilatlarini shakllantirish jarayoni erta yoshdan boshlanishi lozimligini ta'kidlab, bu jarayonda obrazli, hissiy ta'sir kuchiga ega bo'lgan xalq og'zaki ijodi vositalarining samaradorligini ko'rsatib beradilar.

Xalq og'zaki ijodining tarbiyaviy imkoniyatlari masalasi M.M. Abdullaeva va N.Sh. Ismoilova ilmiy ishlarida ham o'z aksini topgan. Ularning tadqiqotlarida ertaklar, maqol va matallar, rivoyatlar orqali o'quvchilarda Vatanga muhabbat, milliy g'urur va ma'naviy barqarorlikni shakllantirish mumkinligi ilmiy asosda tahlil qilinadi. Mualliflar boshlang'ich sinflarda ona tili va o'qish darslari orqali xalq og'zaki ijodini tarbiyaviy jarayonga integratsiyalash samarali natija berishini qayd etadilar.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi ta'lim sohasiga oid normativ-huquqiy hujjatlarida ham yosh avlodni milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida tarbiyalash ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Ushbu hujjatlar xalq og'zaki ijodidan ta'lim-tarbiya jarayonida foydalanish g'oyalarini ilmiy va amaliy jihatdan qo'llab-quvvatlaydi hamda pedagogik tadqiqotlar uchun metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, o'zbek pedagog-olimlari xalq og'zaki ijodini boshlang'ich sinf o'quvchilarini vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning samarali vositasi sifatida e'tirof etgan bo'lsalar-da, mazkur yo'nalishda metodik yondashuvlarni tizimlashtirish va amaliy mexanizmlarni yanada takomillashtirish zarurati saqlanib qolmoqda. Bu holat tanlangan mavzuning ilmiy dolzarbligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Natija va muhokama.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, boshlang'ich sinf o'quvchilarini xalq og'zaki ijodi asosida vatanparvarlik ruhida tarbiyalash pedagogik jihatdan yuqori samaradorlikka ega bo'lib, o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy rivojlanishiga sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ta'lim jarayonida ertaklar, rivoyatlar, maqol va matallar, xalq qo'shiqlari hamda dostonlardan tizimli foydalanish o'quvchilarda Vatanga muhabbat, milliy g'urur va tarixiy xotirani shakllantirishga xizmat qilishi aniqlandi.

O'rganishlar jarayonida aniqlanishicha, xalq og'zaki ijodi namunalarining obrazli va hissiy-ta'sirchan xususiyati boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh va psixologik xususiyatlariga mos

keladi. Natijada o'quvchilar xalq og'zaki ijodi orqali berilgan g'oyalarni oson qabul qiladi, ularni shaxsiy tajribasi bilan bog'laydi va vatanparvarlik mazmunini ongli ravishda anglay boshlaydi. Bu holat an'anaviy tushuntirishga asoslangan tarbiya usullariga nisbatan mazkur yondashuvning ustunligini ko'rsatadi.

Muhokamalar shuni ko'rsatdiki, xalq og'zaki ijodidan foydalanish samaradorligi, avvalo, o'qituvchining metodik tayyorgarligi va tarbiyaviy jarayonni to'g'ri tashkil etishiga bog'liq. Agar xalq og'zaki ijodi namunalaridan faqat matn sifatida foydalanilsa, kutilgan tarbiyaviy natijaga erishish qiyinlashadi. Aksincha, suhbat, munozara, sahnalashtirish, rolly o'yinlar va ijodiy topshiriqlar bilan uyg'unlashtirilgan holatda bu vositalar o'quvchilarda mustahkam vatanparvarlik fazilatlarini shakllantiradi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari xalq og'zaki ijodini ona tili, o'qish savodxonligi va tarbiyaviy mashg'ulotlar bilan integratsiyalash vatanparvarlik tarbiyasining uzviyligini ta'minlashini ko'rsatdi. Fanlararo yondashuv o'quvchilarning bilimlarini boyitish bilan birga, tarbiyaviy ta'sirning izchilligini kuchaytiradi. Bu esa vatanparvarlik tarbiyasini epizodik emas, balki tizimli jarayon sifatida amalga oshirish imkonini beradi.

Natijada, xalq og'zaki ijodi asosida tashkil etilgan tarbiyaviy faoliyat boshlang'ich sinf o'quvchilarida milliy qadriyatlarga hurmat, Vatanga sadoqat va fuqarolik mas'uliyatini shakllantirishda samarali pedagogik vosita ekanligi ilmiy jihatdan tasdiqlandi.

Xulosa.

Mazkur tadqiqot natijalari boshlang'ich sinf o'quvchilarini xalq og'zaki ijodi asosida vatanparvarlik ruhida tarbiyalash pedagogik jihatdan samarali va maqsadga muvofiq ekanligini ko'rsatdi. Tahlillar shuni tasdiqladiki, xalq og'zaki ijodi namunalaridan tizimli va maqsadli foydalanish o'quvchilarda Vatanga muhabbat, milliy g'urur, tarixiy xotira va fuqarolik mas'uliyatini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh va psixologik xususiyatlariga mos keladigan ertaklar, rivoyatlar, maqol va matallar, xalq qo'shiqlari va dostonlar tarbiyaviy ta'sirning samaradorligini oshiradi. Ushbu vositalar orqali berilgan vatanparvarlik g'oyalari o'quvchilar tomonidan oson qabul qilinib, ularning shaxsiy qarashlari va xulq-atvorida namoyon bo'la boshlaydi.

Shuningdek, xalq og'zaki ijodi asosida vatanparvarlik tarbiyasini tashkil etishda o'qituvchining metodik mahorati, interaktiv yondashuvlardan foydalanishi va fanlararo integratsiyani ta'minlashi muhim ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi. Tarbiyaviy jarayonning izchil va tizimli tashkil etilishi kutilgan pedagogik natijalarga erishish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, xalq og'zaki ijodi boshlang'ich sinf o'quvchilarini vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning samarali pedagogik manbasi bo'lib, uni ta'lim amaliyotiga keng joriy etish ma'naviy barkamol, milliy qadriyatlarga sodiq va Vataniga fidoyi shaxsni shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
3. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
4. Kompetensiyaviy yondashuv asosida tarbiya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
5. Boshlang'ich ta'limda ma'naviy-axloqiy tarbiya. – Toshkent: Fan, 2017.
6. Pedagogik jarayonda tarbiya metodlari. – Toshkent: Ma'naviyat, 2016.
7. Xalq og'zaki ijodining tarbiyaviy imkoniyatlari. – Toshkent: O'qituvchi, 2020.
8. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy tarbiya. – Toshkent: Innovatsiya, 2019.
9. Ona tili va o'qish savodxonligi metodikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
10. O'zbekiston Respublikasi. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun (yangi tahrir). – Toshkent, 2020.
11. O'zbekiston Respublikasi. "Ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaror. – Toshkent, 2021.
12. Xalq pedagogikasi asoslari. – Toshkent: Ma'naviyat, 2015.